

PROŽITKY DUŠE VE SPÁNKU

Rudolf Steiner

Chce-li dnes někdo naznačit, že duševní prožitky obvyklého vědomí - vnímání, představování, cítění a chtění - jsou závislé na bytí, které tímto vědomím není obsáhnuto, pak mluví o „nevědomí“ nebo „podvědomí“. Poznání, jež se chce o tyto prožitky opírat, může sice na základě logického vyvozování závěrů na takovéto „podvědomí“ poukazovat, musí se však spokojit pouze s tímto poukazem. K charakteristice nevědomí nemůže ničím přispět.

Takovouto charakteristiku je schopno podat imaginativní, inspirované a intuitivní poznání, popsané v předchozích úvahách. Tentokrát učinme pokus týkající se duševních prožitků, jež má člověk během spánku.

Prožitky duše ve spánku nevstupují do obvyklého vědomí, protože toto vědomí vzniká na základě tělesné ústrojnosti. Během spánku je však duševní prožívání prožíváním mimotělesným. Jakmile si duše při probuzení začne za pomoci těla představovat, cítit a chtít, navazuje ve svém vzpomínání na prožitky, které se na základě tělesné ústrojnosti odehrávaly před usnutím. Spánkové prožitky vyvstávají teprve v imaginaci, inspiraci a intuici. Nejeví se jako vzpomínka, nýbrž jako by na ně duše pohlížela.

Vylíčím nyní, co se při tomto pohlížení vyjevuje. Protože to je obvyklému vědomí skryto, musí se tomuto vědomí, přikročí-li k takovému líčení nepřipraveno, přirozeně jevit groteskně. Předchozí výklady však ukázaly, že toto vylíčení je možné, i to, jak je pojímat. Uvedu je proto prostě tak, jak vyplývá z charakterizovaných stavů vědomí, třebaže se mu může z té či oné strany dostat dokonce posměchu.

Nejprve se člověk při usínání nachází ve vnitřně neurčitém, nediferencovaném bytí. Neprožívá rozdíl mezi svým vlastním bytím a bytím světa, ani rozdíl mezi jednotlivými věcmi nebo bytostmi. Spočívá ve všeobecném, mlhavém bytí. Je-li toto prožívání pozvednuto do imaginativního vědomí, projevuje se jako pociťování sebe sama, v němž je obsaženo i pociťování světa. Člověk vystoupil ze smyslového bytí a není ještě zřetelně vsazen do jiného světa.

V dalším výkladu bude nutné použít výrazy, například „cítění“ „touha“ atd., které bývají i v obvyklém životě vztahovány k vědomí. Přesto jimi má být poukázáno na děje, jež pro obvyklý duševní život zůstávají nevědomé, duše je však během spánku prožívá jako reálné skutečnosti. Pomysleme na to, jak v každodenním životě prožíváme ve vědomí například *radost*. V tělesné oblasti při ní dochází k rozšíření jemných krevních cév a k dalším dějům. Toto rozšíření je reálnou skutečností, v jejímž průběhu prožíváme ve vědomí radost. Duše tak během spánku prožívá reálné skutečnosti; v následujícím výkladu budou tyto skutečnosti líčeny pomocí výrazů, jež se vztahují k příslušnému prožívání imaginativního, inspirovaného a intuitivního vědomí. Budeme-li například mluvit o „touze“, pak je míněn *skutečný* duševní děj, jenž se imaginaci ukazuje jako touha. Nevědomé duševní stavy a duševní prožitky tedy budou líčeny tak, *jako by* byly vědomé.

Zároveň s pociťováním něčeho neurčitého, nediferencovaného se v duši vynořuje touha po spočinutí v něčem duchovně-božském. Lidská duše rozvíjí tuto touhu jako protisílu proti ztracenosti v neurčité. Ztratila smyslové bytí a touží po bytí, které by ji, přicházejíc z duchovního světa, neslo.

Do právě popsaného duševního stavu působí sny. Nevědomí prostupují polovědomými prožitky. Pravá podoba spánkových prožitků není prostřednictvím obvyklých snů zřetelnější, nýbrž ještě nezřetelnější. I pro imaginativní vědomí nastává tato nezřetelnost, je-li ve své čirosti narušeno svévolně se vynořujícími sny.

Pravdu člověk uzří za hranicí bdělého i za hranicí snového života v onom stavu duše, který je *o svobodné vůli* vyvolán duševními cvičeními popsanými v předchozích výkladech.

Následující stav, jež duše prožívá, je jakoby rozdělením jejího Já do vzájemně rozlišených vnitřních dějů. Duše se v této spánkové periodě neprožívá jako jednota, nýbrž jako vnitřní mnohost. Tento stav je prostoupený úzkostlivostí. Kdyby byl prožíván vědomě, byl by úzkostí duše. Reálný protějšek této úzkostlivosti však duše každou noc prožívá, pouze pro ni zůstává nevědomý.

Pro současného člověka se v tomto okamžiku spánkového stavu dostavuje duševně léčebný účinek toho, co v bdělém stavu prožívá jako oddanost Kristu. Před událostí Golgoty to bylo pro lidi jiné. Ze svých náboženských vyznání dostávali v bdění prostředky, které pak působily do spánkového stavu a byly lékem proti úzkostnosti. Pro člověka žijícího po události na Golgotě místo toho nastupují náboženské prožitky, které má v prodlévání u života a smrti Kristovy bytosti. Jejich působením do spánku přemáhá úzkostnost. Ta, dokud zde je, brání vnitřnímu nazírání toho, co má duše ve spánku prožívat tak, jako v bdění prožívá tělo. Kristovo vedení shrnuje vnitřní roztříštěnost, mnohost v jednotu. A duše se nyní dostává k tomu, že má jiné vnitřní bytí než za bdělého stavu. K jejímu *vnějšímu světu* patří teď i vlastní fyzický a éterný organismus. Naproti tomu ve svém nynějším nitru prožívá napodobení planetárních pohybů. Na místo individuálního prožívání, podmíněného fyzickým a éterným organismem, nastupuje v duši prožívání kosmické. Duše žije mimo tělo a její vnitřní život je vnitřním napodobením planetárního pohybu. Jako takové poznává inspirované vědomí příslušné vnitřní děje způsobem, jenž byl popsán v předchozích výkladech. Toto vědomí také zří, že to, co má duše prostřednictvím svého prožitku planet, je ve svém následném působení přítomno v bdělém vědomí. Tento prožitek planet působí v rytmu dechu a krevního

oběhu během bdění dál jako pobídka. Během spánku jsou fyzický i éterný organismus vystaveny následnému působení planetární pobídky, která v nich v bdělém denním životě popsaným způsobem vládne jako následné působení předešlé noci.

Souběžně s těmito prožitky se odehrávají jiné. Duše v této sféře spánkového bytí prožívá svou spřízněnost se všemi lidskými dušemi, s nimiž kdy byla v pozemském životě ve spojení. To, co tu duše má před sebou, se - je-li to intuitivně pojato - stává jistotou o opětovných pozemských životech. Také spojení s jinými duchovními bytostmi, které žijí ve světě, aniž na sebe kdy vezmou lidské tělo, se stává duševním prožitkem.

Avšak v tomto stadiu spánku se dostavuje i prožitek toho, co v osudové souvislosti pozemského bytí znamenají dobré a špatné sklony, dobré a špatné prožitky. Duše má před sebou to, co starší světonázory nazývaly karmou.

Do denního života působí všechny tyto spánkové události tak, že spolupůsobí všeobecný pocit, duševní náladu, pocit štěstí nebo neštěstí.

V dalším průběhu spánku přistupuje k popsanému stavu duše ještě jiný stav. Duše v sobě v odrazu prožívá bytí stálic. Jako jsou v bdělém stavu prožívány tělesné orgány, jsou nyní prožívána napodobení konstelací stálic. Kosmické prožívání duše se rozšiřuje. Duše je teď duchovní bytostí mezi duchovními bytostmi. Intuice poznává způsobem, jaký byl popsán v předchozích úvahách, Slunce a ostatní stálice jako fyzické výtvořiny duchovních bytostí. To, co tu duše prožívá, působí v denním životě dále jako její náboženská vložka, její náboženské cítění a chtění. Je třeba skutečně říci, že to, co se v hlubinách duše ozývá jako touha po zbožnosti, je pro bdění následným působením prožívání hvězd během spánku.

Významné je však především to, že duše v tomto stavu má před sebou skutečnosti narození a smrti. Prožívá se jako duchovní bytost, která při početí a zárodečném životě vstupuje do fyzického těla a (nevědomě) vidí děj smrti jako přestup do čistě duchovně-duševního světa. Že duše ve svém bdělém stavu nemůže uvěřit v realitu toho, co se navenek jeví smyslům jako události narození a smrti, není pouze fantazijním výtvozem nějaké touhy, nýbrž tlumeně pocíťovaným následným prožíváním toho, co měla duše před sebou během spánku.

Kdyby si člověk všechno, co nevědomě prožívá od usnutí do probuzení, mohl zpřítomnit ve svém vědomí, pak by v prvním prožitku, v němž se smyslové jevy rozplývají ve všeobecném vnitřním prožívání světa a v němž se objevuje něco na způsob panteistického vědomí Boha, měl obsah vědomí, který by jeho filosofickým idejím dával prožitek skutečnosti. Kdyby v sobě mohl vědomě nést planetární a hvězdný život prožívaný ve spánku, pak by měl obsahem naplněnou kosmologii. A závěr by mohlo tvořit to, co se vynořuje v prožívání hvězd a co je prožitkem člověka jako ducha mezi duchy. Člověk se vskutku od usnutí přes další spánkové stavy stává nevědomým filosofem, kosmologem a bytostí prostoupenou Bohem. Z temné hlubiny toho, co je obvykle prožíváno jen ve spánku, vyzvedá imaginace, inspirace a intuice to, co ukazuje, jakou bytostí člověk jako takový je - že je článkem kosmu a že je prostoupený Bohem.

Posledně jmenovaná skutečnost nastává pro člověka v nejhlubším spánku. Odsud se duše opět vydává na zpáteční cestu do smyslového světa. V impulzu, který vede k této zpáteční cestě, poznává intuitivní vědomí působení duchovních bytostí, které mají svůj smyslový protějšek v Měsíci. Právě duchovní měsíční působení je tím, co člověka v každém spánku povolává zpět k pozemskému bytí. *Toto* měsíční působení tu samozřejmě je i za nového měsíce [*tj. novoluní*]. Avšak proměna toho, co se ve smyslové viditelnosti mění na obrazu Měsíce, má význam pro to, čím je měsíční působení pro udržování člověka v pozemském bytí od narození (početí) do smrti.

Po nejhlubším stadiu spánku se člověk vrací týmiž stavy opět k bdělému bytí. Před probuzením znovu prožívá všeobecné bytí světa s touhou po Bohu a do tohoto prožívání mohou vstupovat sny.